

ISHLAB CHIQRISHDAGI XAVFLAR VA ULARNI BOSHQARISH

Kamalova F.R

Buxoro muxandislik-texnologiya instituti

Ro'ziyev N.J

Buxoro muxandislik-texnologiya instituti

Kamalova F.R

Buxoro shahri (feruzakamalova15@mail.com)

Ro'ziyev N.J

Buxoro shahri

Annotatsiya: *Ushbu maqolada ishlab chiqarish korxonalarida insonga ta'sir etuvchi xavflar, xavf turlari, ularning kelib chiqish sabablari, sanoat ob'ektlarida xavfning rivojlanishi, Risklarni boshqarish kabi ma'lumotlar yoritilgan. Ishonchlilik nazariyasida qo'llaniladigan asosiy tushunchalar, ta'riflar va mezonlar bayon etilgan. Turli maqsadlar uchun texnik tizimlarning ishonchligini hisoblashning umumiy usullari ham saqlanib qolgan, ham zahiralangan.*

Kalit so'zlar: *xavflar, sanoat ob'ektlari, ishonchlilik nazariyasi, tavakkalchilik, individual xavf, biznes, boshqaruv mexanizmi.*

ПРОФЕССИОНАЛЬНЫЕ РИСКИ И ИХ УПРАВЛЕНИЕ

Камалова Ф.Р¹,

Рузиев Н.Ж²

¹*Бухарский инженерно-технологический институт-*

Камалова Ф.Р ,

г.Бухара. (feruzakamalova15@mail.com)

²*Студент Бухарского инженерно-технологического института*

Рузиев Н.Ж

г.Бухара

Аннотация: *В данной статье выделены риски, затрагивающие людей на производственных предприятиях, виды рисков, их причины, развитие рисков на производственных объектах, управление рисками. Описаны основные понятия, определения и критерии, используемые в теории надежности. Общие методы расчета надежности технических систем различного назначения как сохраняются, так и резервируются.*

Ключевые слова: *риски, производственные объекты, теория надежности, опасности, индивидуальный риск, бизнес, механизм управления.*

Xatarlar nima? Xatarlarni boshqara olasizmi? Nima uchun xavflar tahlil qilinadi? Korxonaning muvaffaqiyatiga xalaqit berishi mumkin bo'lgan muammolardan qochish mumkinmi? Quyida bu savollarga javob beramiz.

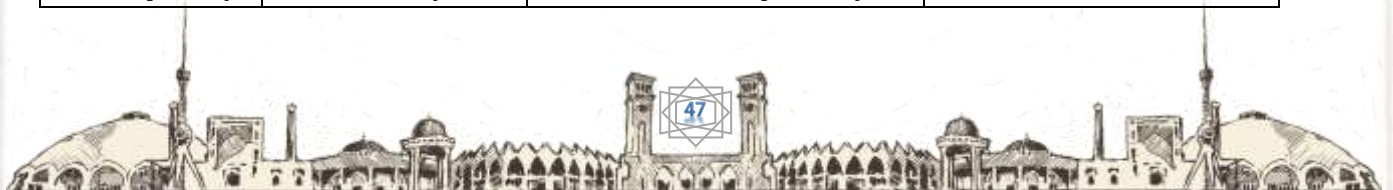
Xavf - ishlab chiqarish-xo'jalik yoki boshqa faoliyatning noqulay vaziyat yoki baxtsiz natijasining yuzaga kelishi ehtimoli.

Amalda "xavf" atamasining turlicha talqinlari mavjud . Masalan, sug'urta faoliyatidagi xavf sug'urta predmetiga (samolyot yoki yo'lovchilar hayotiga) murojaat qilish uchun ishlatiladi, sug'urta summasi (pul bilan etkazilgan zarar) yoki jamoaviy atama sifatida istalmagan yoki noaniq hodisalar uchun. Iqtisodchilar va statistiklar xavfni kelajakda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan oqibatlar ehtimoli o'lchovi sifatida tushunadilar. Psixologik lug'atda xavf jozibador maqsadga yo'naltirilgan harakat sifatida talqin qilinadi, unga erishish xavf elementlari bilan va yo'qotish tahdidi bilan bog'liq. Xavfning majburiy ta'rifi harakatlarining o'ziga xos xususiyatlari sifatida natijalarning noaniqligi va muvaffaqiyatsizliklar holatlarida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan noqulay oqibatlar bilan qoniqish yoki sadoqatning artikulyatsiyasi va noqulay oqibatlarining buyukligini aniqlash bilan harakatlarda muvaffaqiyatsizlikka uchragan taqdirda insofsizlik chorasi sifatida. Bir qator talqinlar xavfni avariya ehtimoli, ishlab chiqarish yoki atrof-muhitning ma'lum sharoitlarida (holatida) avariya yoki falokat xavfi sifatida ochib beradi. Ushbu ta'riflarning barchasi uchun umumiy bo'lgan narsa shundaki, xavf istalmagan hodisa ro'y beradimi yoki nomaqbul holat yuzaga keladimi yoki yo'qmi degan noaniqlikni o'z ichiga oladi. Xavfli vaziyatlarning paydo bo'lishi bu yoki boshqa manbalar, holatlar, sharoitlar tomonidan yaratilgan xavf omillarining ma'lum kombinatsiyasining namoyon bo'lishi natijasidir .

Har bir noxush hodisa ma'lum bir jabrlanuvchiga - xavf ob'ektiga nisbatan sodir bo'lishi mumkin. Xavf ob'ektlari va nomaqbul hodisalarning o'zaro bog'liqligi individual, texnik, ekologik, ijtimoiy va iqtisodiy xavflarni farqlash imkonini beradi. Har bir xavf turi o'ziga xos kelib chiqish manbalariga ega.

Tavakkalchilik turlarining tasnifi va xususiyatlari

Xavf turi	Xavf ob'ekti	Xavf manbai	Keraksiz hodisa
Individual	kishi	inson hayoti sharoitlari	kasallik, jarohat, nogironlik, o'lim
Texnik	texnik tizimlar va ob'ektlar	texnik tizimlar va ob'ektlardan foydalanish qoidalarini texnik nomukammallik buzish	avariya, portlash, falokat, yong'inni yo'q qilish
Ekologik	ekologik tizimlar	tabiiy muhitga antropogen aralashuv texnogen favqulodda vaziyatlar	texnogen ekologik ofatlar tabiiy ofatlar
Ijtimoiy	ijtimoiy guruhlar	favqulodda holat, hayot sifatining pasayishi	guruh jarohatlari, kasalliklari, odamlarning o'limi, o'limning oshishi
iqtisodiy	moddiy	ishlab chiqarish yoki	Xavfsizlik

	resurslar	tabiiy muhit xavfi ortishi	xarajatlarini oshirish. Xavfsizlikning etarli emasligidan kelib chiqadigan zarar
--	-----------	----------------------------	---

Individual xavf xavfli vaziyatlar yuzaga kelgan taqdirda potentsial xavflarni amalga oshirish ehtimoli bilan belgilanadi. Buni ma'lum bir xavf omilining namoyon bo'lishi natijasida odamlarning hayoti va sog'lig'iga zarar etkazgan hodisalar soni bo'yicha baholash mumkin:

$$R_i = \frac{P(t)}{L(f)}(\text{bir})$$

bu erda R_i - individual xavf;

$P(t)$ - ma'lum bir xavf omilidan f vaqt birligida jarohatlanganlar (o'lganlar) soni;

$L(f)$ - t vaqt birligida tegishli f xavf omiliga duchor bo'lgan odamlar soni.

Shaxsiy tavakkalchilik, agar u shaxsning ixtiyoriy asosdagi faoliyati natijasida yuzaga kelgan bo'lsa, ixtiyoriy bo'lishi mumkin va agar shaxs jamiyatning bir qismi sifatida xavf ostida bo'lsa, majburiy bo'lishi mumkin. (masalan, xavfli manbalar yaqinida ekologik jihatdan noqulay hududlarda yashash).

Texnik xavf texnosfera elementlari ishonchligining murakkab ko'rsatkichidir. U mashinalar, binolar va inshootlarni qurish va ulardan foydalanishda texnologik jarayonlarni amalga oshirish mexanizmlarini ishlatish paytida avariya yoki falokat ehtimolini ifodalaydi.

$$R_T = \frac{T(t)}{T(f)}(2)$$

bu yerda: R_T — texnik xavf;

T - bir xil texnik tizimlar va ob'ektlarda t vaqt birligidagi baxtsiz hodisalar soni;

T - umumiy xavf omiliga duchor bo'lgan bir xil texnik tizimlar va ob'ektlar soni f .

Sanoat ob'ektlarida xavfning rivojlanishi

Xavfning kelib chiqishi va rivojlanishi jarayoniga turli xil omillar va sharoitlar ta'sir qiladi, sanoat tizimiga xos bo'lgan xavfning bir qator asosiy sabablari mavjud: tarkibiy kamchiliklari tufayli tarkibiy qismlar va jihozlarning ishlamay qolishi texnik ishlab chiqarishning yomonligi yoki texnik xizmat ko'rsatish qoidalarining buzilishi; normal ish sharoitlaridan chetga chikish; xodimlarning xatolari; tashqi ta'sirlar va boshqalar. Ushbu sabablarning paydo bo'lishi ehtimoli tufayli xavfli sanoat ob'ektlari doimiy ravishda beqaror holatda bo'ladi, bu ishlab chiqarish xavfsizligiga nisbatan ob'ektlarda favqulodda vaziyatlar yuzaga kelganda ayniqsa muhimdir.

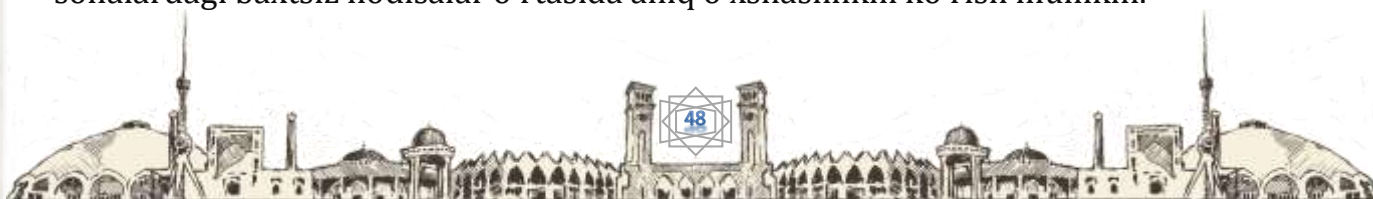
Xavf quyidagi zarur va yetarli sharoitlarda yuzaga keladi:

- xavf omilining mavjudligi (xavf manbai);

- ma'lum bir xavflilikda ushbu xavf omilining mavjudligi

ta'sir qilish dozasi ob'ektlari uchun (yoki zararli);

- ta'sir qiluvchi ob'ektlarning xavfli omillarga sezuvchanligi (sezuvchanligi). Turli sohalardagi baxtsiz hodisalar o'rtasida aniq o'xshashlikni ko'rish mumkin.

Odatda, avariya oldin uskunada nuqsonlar to'planishi yoki normal jarayonlardan chetga chiqish sodir bo'ladi. Bu bosqich daqiqalar, kunlar va hatto yillar davom etishi mumkin. O'z-o'zidan, nuqsonlar yoki og'ishlar hali baxtsiz hodisaga olib kelmaydi, lekin ular buning uchun zamin tayyorlaydilar.

Risklarni boshqarish

Xatarlarni boshqarish samaradorligini oshirish uchun ishlab chiqarilgan asosiy vositalardan biri tayyorgarlikni boshqarish dasturi bo'lib, ular mahsulotning hayot aylanish davri narxini pasaytirish va yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammolarni yumshatish yoki oldini olish uchun ishlashi uchun. korxonalar ishlarining muvaffaqiyatini aralashtiring.

Odatda, kompaniyada risklarni boshqarish tizimini tashkil etishning asosiy maqsadi uning samaradorligini oshirish, foydani ko'paytirish va xarajatlarni kamaytirishdir. Aksariyat mutaxassislar risklarni boshqarishning asosiy maqsadi kapitalni iloji boricha samarali investitsiya qilish va maksimal foyda olish degan fikrga moyil. Ikkinchisiga ko'ra, bu korxonalar rivojlanishining barqaror o'sishi, kompaniya qiymatidagi yo'qotishlar ehtimolini kamaytiradi.

Riskni boshqarish-bu tizimli jarayon bo'lib, unda kutilishi mumkin bo'lgan oqibatlarini boshqarish yoki tahlil qilish, shuningdek, biror maqsadga erishish uchun baholanadi, bundan yuqoridagilarga asoslanib xulosa chiqarish mumkin. Xulosa qilamizki, insonlarning sog'ligini va sog'lom turmush tarzini qo'llab-quvvatlashni amalga oshirish uchun xatarlarni boshqarish va baholash, ularning oldini olish muhim rol o'ynaydi. Buning uchun nazoratni rivojlantirish va hisobga olib, xavf-xatarlarning oldini olish zarur.

Xatarlarni boshqarish va rejalashtirishning quyidagi bosqichlari mavjud:

- *xatarlarni boshqarish va baholash;
- *umumiy xatarlarni boshqarish jarayonining baholanishi va miqdoriy ko'rsatkichlarini aniqlash;
- *sifatli va miqdoriy xavf tahlilini qo'llash;
- *xatarlarni boshqarish, baholash va harakatlar natijalari o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni aniqlash;
- *xatarlarni aniqlash va ularni biznes jarayonlariga kiritish darajasi;
- *sifatli va miqdoriy xavf tahlilini qo'llash va unga amal qilish;
- *risklarga qarshi kurash rejalarini ishlab chiqish, ularni amalga oshirish, yoki hech bo'lmaganda xavf-xatarlarning oldini olish;

Umuman olganda, biz risklarni boshqarish bo'yicha harakatlar oldidan ustun bo'lmagan risklarni uzluksiz ravishda boshqarish metodologiyasini yoki dasturini ishlab chiqishimiz zarur. MNUR-bu korxonalar risklarini boshqarish usullari va vositalarining ilg'or amaliy harakatlari bilan loyihalarni boshqarish mexanizmlarini ishlab chiqish bo'yicha nazariy jihatdan muhim dastur hisoblanadi. Ushbu dastur oldindan belgilash va zararsiz detallarni zararsizlantirish ishlari uchun ko'plab imkoniyatlar yaratadi. Bu kutilishi bo'lgan xavfni baholash uchun faol echim bo'la

oladi. Boshqaruv qarorlarida xavflarning ahamiyati va infuzion darajalarini aniqlash va ularga qarshi kurashish strategiyasining imkoniyatlari, bundan tashqari, erishilgan Massabax loyihasida dastlabki bajarilishini amalga oshiradi va hokazo. Bu raqam to'satdan xatarlarni boshqarish jarayonining metodologiyasini aks ettiradi.

Bundan tashqari, miqdoriy analiz ko'rsatkichlari orqali erishilgan yutuqlarni aniqlash mumkin. Bu raqam to'satdan xatarlarni boshqarish jarayonining metodologiyasini aks ettiradi.

Xavf-xatarlarni boshqarish jarayoni yordamchi vosita sifatida risklarni boshqarish mexanizmini ishlab chiqish uchun zarur bo'lgan ma'lumotlarni taqdim etadi. Uzluksiz boshqaruv mexanizmining doimiy va birgalikdagi harakatlari korxonaning biznes jarayonlarida asosiy deb belgilangan harakatlarning texnologik doirasi bilan bog'liq bo'ladi. Tuzatish ishlari resurslarining qayta taqsimlashni (mablag'lar, ishchi-xodimlar va ishlab chiqarish jadvallaridagi o'zgarishlarni) yoki xavf oqibatlariga aralashishning rejalashtirilgan strategiyasini faollashtirishni o'z ichiga olishi mumkin. Barcha ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalar, ko'ngilsiz voqealar va asosiy ko'rsatkichlar bu mexanizmida ishlatilishi mumkin.

Ushbu mukammal ishlab chiqilgan dastur ishlab chiqarish korxonalari tafsilotlariga muntazam ta'sir ko'rsatadigan tizimlarning yuqori xavflarini ortiqcha baholash mumkin emasligini ta'kidlashi muhimdir. Tizimning rivojlanishi hayot tsiklidan o'tayotganda, bu holda ma'lumotlarning aksariyati xavf darajasini baholash uchun mavjud bo'ladi. Agar xavf belgilanganidan yuqori bo'lsa yoki hajmi o'zgarsa, unda uni tartibga solish kerak bo'ladi.

Umuman olganda, risklarni boshqarishda bunday mukammal yondashuv butun boshqaruv jarayoni uchun juda muhim va xavflarning samarali, mos darajada ko'rsatilishini ta'minlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI.

1. В.А.Акимов и др Надежность технических систем и техногенные риски-М. "Деловой экспресс 2002.
2. Костиков В.А. Надежность технических систем и техногенные риски. Учебное пособие. Москва. 2008.-136 стр.
3. A.Mark, P.Friend James Fundamentals of Occupational Safety and Health. Bernan Press. I'epMaHHs, 2007
4. О.Р. Юлдашев, Н.Г.Джаббарова, О.Т.Хасанова. Хаёт фаолияти хавфсизлиги". Дарслик-Т. "Ташкент-экономика", 2014
5. Ш.М. Нарзиев., Ш.Х. Курбонов. Безопасность жизнедеятельности. Учебное пособие-Т."Новое издание", 2019
6. Юлдашев О.Р. Специальный курс по охране труда./ Учебник. Т.: "Крыло мысли", 2015

